

سازگاری با گزاره‌های درون‌دینی و برون‌دینی پیش شرط طرح اعجاز علمی

در اعجاز علمی قرآن علاوه بر توجه به قرائن داخلی آیه و سازگاری مدعا با گزاره‌های درون‌دینی و برون‌دینی، نباید به نحو قطعی به قرآن اسناد داده شود؛ زیرا شاید مراد از آیه شریفه این نکته نباشد.

در اعجاز علمی قرآن علاوه بر توجه به قرائن داخلی آیه و سازگاری مدعا با گزاره‌های درون‌دینی و برون‌دینی، نباید به نحو قطعی به قرآن اسناد داده شود؛ زیرا شاید مراد از آیه شریفه این نکته نباشد. حجت‌الاسلام و المسلمین محمد حاج‌ابوالقاسم، عضو هیئت علمی مرکز جامع علوم اسلامی قم، در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، به بیان نکاتی در باب اصول و مبانی حاکم بر بحث اعجاز علمی قرآن پرداخت و گفت: یکی از وجوه اعجاز قرآن که در کتاب‌های علوم قرآن مورد توجه قرار گرفته، اعجاز علمی قرآن کریم است، اما قبل از آن باید به برخی نکات توجه شود.

نکته اول: هدف قرآن

حاج‌ابوالقاسم اولین نکته را ناظر به هدف قرآن مطرح کرد و گفت: نکته اول یا اصل اول این است که هدف قرآن کریم اصالتاً هدایت انسان است و طبیعتاً آن چه که در راستای هدایت انسان لازم باشد در این کتاب گنجانده شده است و معنی این حرف این است که نباید توقع داشته باشیم که قرآن کریم به گزاره‌های علوم طبیعی مانند فیزیک شیمی، زیست‌شناسی و امثال این‌ها بپردازد.

وی افزود: اگر در قرآن در بعضی از موارد هم به این نکات پرداخته شده به تبع همان غرض اصلی که همان هدایت انسان‌ها باشد به این نکات پرداخته شده است و طبیعتاً بر همین اساس است که این نکات به صورت پراکنده و در موضوعات مختلف در گوشه و کنار قرآن قابل دستیابی است.

نکته دوم: رویکردها به بحث اعجاز علمی قرآن

عضو هیئت علمی مرکز جامع علوم اسلامی قم به عنوان دومین نکته با اشاره به این که در راه کشف اعجاز علمی قرآن دو رویکرد وجود دارد، بیان کرد: یک رویکرد این است که هر حادثه و اکتشاف علمی را که بشریت به آن می‌رسد، آن را با عجله و شتاب به یکی از آیات قرآن مرتبط کنند و آیه شریفه را کاشف از آن اکتشاف بدانند و رویکرد دوم رویکرد محققین از علوم قرآن است که در این زمینه با احتیاط حرکت می‌کنند و معتقدند این گونه نیست که به راحتی بشود بعضی از اکتشافات علمی را به آیات قرآن نسبت داد و آیات قرآن را بر این امور تطبیق داد.

نکته سوم: عصر نزول قرآن و بیان اشاره‌وار حقایق علمی

حاج‌ابوالقاسم به عنوان نکته سوم به شرایط نزول قرآن اشاره کرد و گفت: ما باید این را بدانیم که قرآن کریم با توجه به این که در شرایطی نازل شده که در آن شرایط درک بسیاری از دقایق علمی برای مردم میسر نبوده است، اگر بخواهد به اکتشافات علمی اشاره داشته باشد باید این‌ها را در قالب اشاراتی بیان کرده باشد و بیان صریح در این گونه امور از قرآن کریم امکان‌پذیر نبوده است.

وی افزود: این بدین دلیل است که در آن زمان ذهن‌های مردم پذیرش بیان صریح در اکتشافات علمی را که چه بسا تلقی عمومی در آن زمان بر خلاف آن اکتشافات بوده است، نداشته و طبیعتاً از این جهت کار بر قرآن کریم مشکل بوده است.

نکته چهارم: واقع‌نما بودن زبان قرآن از مبانی بحث اعجاز علمی

این محقق و پژوهشگر قرآنی با بیان این که زبان قرآن یک زبان واقع‌نما و حاکی از واقع است، به عنوان نکته چهارم و یکی از مبانی بحث اعجاز علمی قرآن اظهار کرد: زبان قرآن یک زبان واقع‌نماست و صرفاً یک زبان احساسی و زبان تحریک‌کننده نیست. برخی از روشنفکران معتقدند که گزاره‌های قرآنی صرفاً برای ایجاد انگیزه در مخاطبان و مبتنی بر احساسات یا تجربه شخص پیامبر(ص) القاء شده است؛ در حالی که این نظر خلاف شواهد و قرائن فراوان است و قرآن کریم کتابی است که گزاره‌های

خبری آن مطابق با واقع و با اشاره به حقایق عالم بیان شده و صرفاً با هدف تأثیرگذاری، بدون این که هیچ بهره‌ای از واقع داشته باشد، آن گونه که شعرا در ادبیات شاعرانه خود با آن مواجه هستند، قرآن کریم با ما از واقع سخن نگفته است.

شروط روش‌شناختی بحث اعجاز علمی قرآن

حاج‌ابوالقاسم در ادامه عنوان کرد: بعد از در نظر داشتن این نکات و توجه به این مطالب اگر ما ببینیم که آیه‌ای از آیات قرآن را می‌توانیم امروز با توجه به یکی از اکتشافات علمی به گونه دیگری بفهمیم، به نحوی که این برداشت جدید ما هم با قواعد و ادبیات عربی سازگار باشد و هم مطابق با تفسیری باشد که از آیه شریفه متناسب با قرائن، چه قرائن درون دینی و چه قرائن برون دینی، می‌شود، اگر بتوانیم چنین برداشت جدیدی از آیه داشته باشیم هیچ اشکالی ندارد که آن را به عنوان بعدی از ابعاد اعجاز علمی قرآن کریم مورد دقت و تبلیغ قرار بدهیم.

نمونه‌هایی از اعجاز علمی

عضو هیئت علمی مرکز جامع علوم اسلامی قم با اشاره به مثال‌هایی از این دست بیان کرد: به عنوان مثال در قرآن کریم از زوجیت در عالم سخن به میان آمده است. خداوند می‌فرماید «وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ»؛ و از هر چیزی دو گونه [یعنی نر و ماده] آفریدیم امید که شما عبرت گیرید» (ذاریات/49) یعنی همه چیز در عالم به صورت زوجی آفریده شده است. شاید در گذشته «و من کل شیء» را دال بر انسان و بعضی از حیواناتی که ملموس و متعارف بود می‌گرفتند اما امروز وقتی که ما می‌بینیم مسئله زوجیت حتی در عالم گیاهان و حتی در تمام اجزاء این عالم قابل دستیابی است متوجه می‌شویم که این آیه شریفه به همان عمومیتی که داشته است اشاره به یکی از اکتشافات علمی جدید است.

وی با اشاره به مثالی دیگر بیان کرد: در گذشته تصور بر این بود که زمین یک سطح مسطح است و کرویت زمین برای مردم قابل درک نبود، اما قرآن کریم با تعبیری مانند «رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ؛ پروردگار دو خاور و پروردگار دو باختر» (الرحمن/17) که تعبیر به دو مشرق و دو مغرب می‌کند و یا «فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ؛ سوگند به پروردگار مشرق و مغارب» (معارج/40) تعبیر به مشرق و مغارب می‌کند و روشن است که یک سطح مسطح یک مغرب و یک مشرق بیشتر ندارد و آن چیزی که می‌تواند دو مشرق یا چند مشرق داشته باشد کره است؛ که نصف النهارهای متعددی که دارد هر کدام یک مشرق به حساب می‌آیند و نقطه مقابل‌شان مغرب به حساب می‌آید. بنابراین مشرق‌های متعدد و مغرب‌های متعدد که قرآن کریم در آیاتی به آن اشاره دارد می‌تواند یادآور کروی بودن زمین و بیانگر این نکته باشد.

سیرابی اذهان طالبان حقیقت با اشاره به ظرفیت بلند قرآن؛ هدف بحث اعجاز علمی

حاج‌ابوالقاسم در پایان با اشاره مجدد به شروط روش‌شناختی این بحث گفت: همچنان که گفته شد توجه به شواهد و قرائن داخلی آیه اهمیت دارد و مدعا نباید با گزاره‌های درون‌دینی و برون‌دینی مخالفت داشته باشد. اما گذشته از همه این موارد در نهایت مدعا نباید به نحو قطعی به قرآن اسناد داده شود و باید بر این نکته تأکید کرد که این نکات را نمی‌توانیم به ضرس قاطع به قرآن نسبت بدهیم. این‌ها همه در قالب احتمال مطرح است که شاید مراد از آیه شریفه این نکته باشد.

وی با اشاره به هدف از بحث در باب اعجاز علمی قرآن بیان کرد: ما می‌توانیم در قالب احتمال و برای این که ذهن‌هایی که طالب حقیقت و تشنه معارف قرآن هستند سیراب شوند به این ظرفیت بلند قرآنی اشاره کنیم که آیات قرآن بعضاً ظرفیتی دارد که می‌تواند با علوم روز هم سازگاری کامل داشته باشد و چه بسا اصلاً آیات اشاره به همین پیشرفت‌ها و اکتشافات علمی باشد.